

Bacheloroppgave 2021

Risikofylt lek i barnehagen

*«Hvordan kan Steinerbarnehagen møte
barnets behov for risikofylt lek
samtidig som trygge rammer ivaretas?»*

Av Sabin Khadka

Steinerhøyskolen Oslo
Barnehagelærerutdanning (Deltid)

Antall ord: 11856

Levert: 26.04.2021

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	3
1.1	<i>Bakgrunn for valg av tema.....</i>	3
1.2	<i>Faglig begrunnelse.....</i>	4
1.3	<i>Problemstilling og avgrensning.....</i>	5
1.4	<i>Oppgavens oppbygning og kilder.....</i>	6
2	Om risikofylt lek.....	7
2.1	<i>Hva er risikofylt lek?.....</i>	7
2.2	<i>Barnets opplevelse av risikofylt lek.....</i>	9
2.3	<i>Betydningen av risikofylt lek for barnets utvikling.....</i>	10
2.3.1	<i>Motorisk utvikling.....</i>	10
2.3.2	<i>Sosial utvikling og samhandling.....</i>	10
2.3.3	<i>Risikomestring og antifobisk effekt.....</i>	11
2.4	<i>Faktorer som påvirker risikofylt lek.....</i>	12
2.4.1	<i>Utemiljø.....</i>	12
2.4.2	<i>Voksenrolle.....</i>	12
3	Hvordan norske barnehager forholder seg til risikofylt lek.....	13
3.1	<i>Statens rammer rundt risikofylt lek.....</i>	13
3.1.1	<i>Rammeplanen.....</i>	13
3.1.2	<i>Sikkerhetsforskrifter.....</i>	14
3.1.3	<i>Helse, miljø og sikkerhet (HMS-regelverket).....</i>	15
3.2	<i>Forskning på norske barnehagers praksis i forhold til risikofylt lek.....</i>	15
4	Steinerpedagogiske aspekter med betydning for problemstillingen.....	16
4.1	<i>Barnets sanseorganisme.....</i>	16
4.2	<i>Betydning av voksenrollen i det steinerpedagogiske perspektivet.....</i>	19
5	Drøfting.....	20
5.1	<i>Innledning til drøftingsdel.....</i>	20
5.2	<i>Forslag til tiltak som fremmer risikofylt lek i steinerbarnehagen.....</i>	22
5.2.1	<i>«Den voksnes rolle» i utvikling.....</i>	22
5.2.2	<i>Utviklingsarbeid i personalgruppen og foreldregruppen.....</i>	25
5.2.3	<i>Tilrettelegging av utemiljø og aktiviteter som fremmer risikofylt lek.....</i>	26
6	Oppsummerende avslutning.....	29
7	Litteraturliste.....	32

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Jeg har vokst opp i en landsby i Nepal. Da jeg var liten, tilbrakte jeg store deler av dagen sammen med nabobarna utenfor huset og uten foreldrenes tilsyn. Organiserte lekeplasser og lekeapparater fantes ikke. Hele landsbyen og de nære naturomgivelsene var lekeplassen vår og alt som fantes i naturen brukte vi å leke med. Allerede som fire-femåringer pleide vi å gå lengre turer bort fra hjemmet for å leke. Vi gikk til bekken, løftet og flyttet på store og små steiner for å lage kulper til badeplass eller for å fiske. Nærmere landsbyen fantes også små og store bakker. Ofte pleide vi å utfordre hverandre med å rulle, å løpe og ake nedover bakken. Det var ikke alltid like behagelig og morsomt. Risikoen for å krasje med andre eller støte borti en stein var ofte til stede. Av og til skjedde det små ulykker, noen skadet seg litt, eller fikk små sår her og der. Men stort sett gikk det bra og det var mye moro.

Å leke slåsskamp, å klatre i trærne, å kaste stein for å treffe tørre grener høyt oppe, å samle ved og lage bål, å hoppe ned fra høye og bratte skrenter, var de vanlige lekene. En morsom og samtidig skummel lek, som jeg fortsatt husker veldig godt, var leken i bambusbuskene. Vi klatret opp i bambusplanten helt til toppen slik at den begynte å bøye seg ned mot bakken når vekten ble for stor. Nede kunne man hoppe av og planten svingte opp igjen. Noen ganger når kroppsvekten ikke var tung nok, ble man hengende halvveis i lufta. Det var skummelt. Da måtte en annen klatre opp for å få den første ned. Det opplevdes som å fly i lufta og samtidig fikk man gåsehud og angst. Hele barndommens oppvekst var preget av slike hendelser. Selve leken ble ikke regnet som noe betydningsfullt i samfunnet, og det var lite bevissthet rundt lekens verdi. Vi bare praktiserte risikofyllt lek i hverdagen.

Etter hvert forandret samfunnet seg. Det ble vanlig at barna begynte på skolen allerede i tre-fireårsalderen, og barna var på skolen mesteparten av dagen. Når de var hjemme, var de mest inne, og enten brukte de tiden på å gjøre hjemmelekser eller de satt foran skjermen.

Jeg kom til Norge i 2008 og begynte å jobbe i en steinerbarnehage i 2010. For meg var det overraskende å se at barna var mange timer ute hver dag. De hadde mye leketid ute og de gikk på tur i skogen. Barnehagens uteområde var åpent, uten gjerde og uten noen moderne lekeapparater. De lekte med pinner, stubber, steiner og løse planker som var spredt overalt. I skogen fikk de lov til å klatre i trærne, å leke med pinner, å spikke med kniv, å bruke øks mm. Jeg fikk tilbake den gode følelsen som jeg selv hadde opplevd som barn.

Etter hvert fikk barnehagen en ny bygning og uteområdet ble mindre. Den var også sikret for å unngå risiko. Alle løse planker, steiner og pinner ble ryddet bort hele tiden; sikkerheten kom foran. Fra egen erfaring fra arbeidet i barnehagen og ved å observere dagens samfunn hvor barna er under tilsyn og kontrollert av voksne det meste av tiden, opplevde jeg at barnets rett til å bevege seg fritt og holde på med risikofylt lek ble stadig frarøvet dem. De voksne hadde ulike meninger om regler rundt barnets lek. Det var alltid stor debatt mellom voksne om hva barna skulle få lov til å leke og hva de ikke skulle få lov til, fordi det var risikofylt. Denne utfordringen ga impulsen til å utforske dette temaet mer omfattende. Slik ble det grunnlag for ideen om å skrive oppgaven om risikofylt lek.

1.2 Faglig begrunnelse

Sandseter (2014, ss. 13-25) understreker at risikofylt lek er en naturlig del av barns væremåte. Ved hjelp av denne typen lek utforsker de omgivelsene sine og seg selv. Hun påpeker at farlig, vill, skremmende, risikofylt og kaotisk lek bør integreres i barns hverdag på en naturlig måte. Gjennom dette oppnår de positive følelser, glede, moro, spenning, grøss, stolthet og tro på seg selv.

Forskning viser at barn som får stor rom for fri bevegelse, klarer seg bedre over tid enn barna som er overbeskyttet. Barn som har vokst opp under permanent oppsyn og sterk overbeskyttelse av voksne, kan utvikle seg til utrygge og uselvstendige individer (Kalvnes, 2009).

Den danske steinerpedagogen Rikke Rosengren gjør oppmerksom på at *barn tenker med kroppen*. I sine første leveår og frem til skolealderen opplever og forstår barna verden kroppslig gjennom sansene. Derfor er det viktig å stimulere barnet fysisk. De trenger å løpe, hoppe, klatre og balansere (Rosengren, 2018, s. 47).

I dag går 91,2 % av barn mellom ett og fem år i barnehagen (Stabell, 2017). Barnehagen er et sted hvor barna tilbringer mesteparten av dagen. Dermed blir det barnehagens oppgave å legge til rette for lek og aktiviteter som bidrar til barnas fysiske, følelsesmessige, sosiale og kognitive utvikling. I den aktuelle *Rammeplan for barnehagen* står det at barnehagen skal være en arena for daglige fysiske aktiviteter der barna kan få være i bevegelse, lek og sosial samhandling og oppleve motivasjon og mestring ut fra egne forutsetninger. Gjennom kroppslige utfordringer skal barna oppleve, vurdere og mestre risikofylt lek (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Derfor er det viktig å bevisstgjøre seg betydningen av risikofylt lek på en grundig måte. Dette vil denne oppgaven gi et bidrag til.

1.3 Problemstilling og avgrensning

Forskningen viser at det å søke risiko i lek er en del av en normal utvikling og den er enormt viktig for barnets vekst og utvikling (Wyver et al., 2012). Rammeplanen fastslår tydelig at barnehage skal møte barnets behov for risikofylt lek i en trygg ramme (Kunnskapsdepartementet, 2017). Disse rammene settes av regler i forbindelse med helse, miljø og sikkerhet som er lovfestet av staten. De fleste som jobber i barnehagen, har forståelse for verdien og betydningen av risikofylt lek og er i grunnen positive overfor slik lek. Allikevel har jeg observert gjennom de siste årene i de barnehagene jeg jobbet i, at fokus på sikkerheten og angst for ulykker, både fra foreldrenes side, men også fra de ansattes side, overtok styringen. Det virker som om trygghet, orden og rolig lek er mer ønsket enn bråkfylt kaotisk risikolek til tross for at man vet hvor viktig den sistnevnte typen lek er for barnet. Undersøkelser viser også hen til dette spenningsfeltet. Problemstillings formulering prøver å fange opp denne tendensen. Det oppfordres til mer risikofylt lek samtidig som rammene for sikkerhet begrenser leken.

***Hvordan kan Steinerbarnehagen møte barnets
behov for risikofylt lek
samtidig som trygge rammer ivaretas?***

Risikofylt lek er et stort tema som kan belyses fra mange ulike sider. Ut ifra mine barndomsopplevelser og flere års erfaring fra arbeid i Steinerbarnehagen oppsto det noen spørsmål: Hvordan definerer forskningen risikofylt lek? Hva er barnets behov for risikofylt lek? Hvordan bidrar risikofylt lek til barnets utvikling? I hvilke omgivelser kan risikofylt lek oppstå på en naturlig måte? Hvordan påvirker den voksnes rolle risikofylt lek? Hvem setter og hvordan settes trygge rammer? Hvordan kan Steinerbarnehagen tilrettelegge for risikofylt lek?

I mitt arbeid har jeg observert at barna leker mye lek som er full av risikoelementer, allerede fra tidlig barndom. Med *risikofylt lek* menes i denne oppgaven utfordrende fysisk lek og aktiviteter hvor barna opplever risiko og usikkerhet, men samtidig øver seg på å mestre de på egen hånd. I oppgaven min begrenser jeg mine betraktninger til å gjelde barn i alderen 3-6 år. Barn leker med risiko både inne og ute i barnehagen. I denne oppgaven skal jeg fokusere på risikofylt lek som foregår utendørs i barnehagens uteområde og i naturen. Oppgaven setter den voksne i sin rolle som oppdrager i fokus.

Både i barnegruppen og i personalgruppen er kjønnsfordelingen noe som kan påvirke utformingen av risikofylt lek i barnehagen. Men i denne oppgaven velger jeg å ikke gå inni på dette.

1.4 Oppgavens oppbygning og kilder

Selve oppgaven begynner i *kapittel 2* om risikofylt lek. Jeg har delt dette kapittelet i fire underkapittel. I det første underkapittelet ser jeg nærmere på definisjonen av risikofylt lek hos ulike forskere. Det andre belyser barnets opplevelser av denne typen lek. Det tredje setter fokus på betydningen av risikofylt lek for barnets utvikling. I det fjerde underkapittelet omtales faktorer som det fysiske miljø og den voksnes rolle og hvordan disse påvirker barnets mulighet for lek med spenning og risiko.

Alle barnehagene må forholde seg til lover og regler som er gitt av staten. Det er de ansatte som arbeider i barnehagen som må oppfylle kravene med sine erfaringer og sin kompetanse. I *kapittel 3* vil jeg ta for meg de norske barnehagenes forhold til risikofylt lek. Her vil jeg se nærmere på hva Rammeplanen for barnehagen og hva andre statlige styringsdokumenter sier om sikkerhet. Til slutt vil jeg se på praksis rundt risikofylt lek i norske barnehager.

I *kapittel 4* presenterer jeg steinerpedagogiske aspekter som jeg skal knytte opp mot problemstillingen rundt risikofylt lek i drøftingsdelen. I *kapittel 5* drøfter jeg problemstillingen ved hjelp av de foregående kapitlene før oppgaven avsluttes.

Som hovedkilder for tema *risikofylt lek* bruker jeg boken *Vilt og farlig- om barns og unges bevegelseslek* (2014) av Ellen Beate Hansen Sandseter (red.), professor for fysisk aktivitet og helse ved Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanningen, og Jens-Ole Jensen (red.), leder av forsknings- og utviklingscenter for barn og unges kultur ved VIA University College. Den er meget relevant for oppgaven, fordi den tar for seg et mangfold av aspekter rundt risikofylt lek og inkluderer mange forfattere. Videre bruker jeg Torben Hangaard Rasmussens bok *Orden og kaos* (1996), Torbjørn Lundhaug og Henrik Rosted Neegaards bok *Fri-luftsliv og uteliv i barnehagen* (2013) og Nils Eide Midtstands bok *Boltrelek og lekeslåsing* (2005), dette for å trekke inn forskjellige forfatters syn på tema.

For å knytte tema opp mot et steinerpedagogisk perspektiv har jeg brukt Rudolf Steiners bok *Barnets oppdragelse* (1980), Willi Aepplis bok *Menneskets sanser: hvordan kan de pleies?* (2003), Rikke Rosengrens bok *Barnet i naturen, naturen i barnet* (2018) og *Lokal rammeplan for steinerbarnehagen* av Steinerbarnehageforbundet (2018).

Utover dette bruker jeg Rammeplan for barnehagene utgitt av Kunnskapsdepartementet (2017) samt andre relevante forskningsartikler og bokkapitler for å underbygge andre deler av oppgaven.

2 Om risikofylt lek

2.1 Hva er risikofylt lek?

I dette kapittel vil jeg belyse nærmere begrepet *risikofylt lek* ved hjelp av disse tre ulike tilnæringer:

1) Den danske lekeforskeren Torben Hangaard Rasmussen beskriver lek som er preget av spenning og risiko med ordene *kaotisk lek*. Han setter denne type lek i en kontekst med intens sanseaktivitet og mener at den kaotiske leken er kroppens lek (1996).

2) Ellen Beate Hansen Sandseter bruker begrepet *risikofylt lek* og definerer den som «spennende og utfordrende lek som involverer usikkerhet og en risiko for fysisk skade». Hun tilknytter ulike følelsestemninger til spenningsfylt lek (2014, s. 14).

3) Henrik Rosted Neegard og Torbjørn Lundhaug utvider perspektivet til et helhetlig syn og framhever at den risikofylte leken setter barnet i en tilstand av intens tilstedeværelse hvor tid og sted opphører og det befinner seg i balanse mellom eget ferdighetsnivå og utfordringer de møter (Neegard, 2013, s. 24 og Lundhaug, 2013, s.31).

Det som Rasmussen kaller *kaotisk lek* innebærer uoversiktlige elementer som raske spontane kroppslige bevegelser, forvirring, høy fart, spenning, utfordring, voldsomhet og fryd. Han sier at «de kaosbetonte lekene er i overveiende grad ekspansive i sitt uttrykk, styrt av lysten til å eksperimentere med kroppens muligheter» (Rasmussen, 1996, s. 77).

Rasmussen inndeler kaotiske lek i tre katagorier. *Vestibulære leker*, som for eksempel å suse rundt i stor fart, å hoppe ned fra store høyde, å rulle seg rundt, er leker som aktiverer balansenerven. *Bråkeleker* som brytekamp, løping, jaging, kiling er sterkt preget av kroppslig nærkontakt og stimulerer blant annet berøringssansen og hørselssansen. Det han nevner som *Deep play*, som klatring og balansering i høyder, er leker som medfører en større risiko. Rasmussen beskriver lek hvor risikoelementer er viktige momenter og hvor barnet beveger seg på grensen av noe som plutselig kan bli farlig. På den ene siden er det spennende og morsomt, men på den andre siden kan det bli mindre morsomt og farlig hvis det går galt. I disse lekene våger barnet noe, tar en risiko og søker det ukjente (Rasmussen, 1996).

Sandseter (2014, ss. 13-28) påpeker at risikofylt lek er en naturlig del av barnets lek og bidrar til utforskning av omgivelsene, seg selv og samspill med andre barn. Forskning tyder på at risikofylt lek oppstår oftest i den frie leken utendørs. Hun presenterer seks ulike typer spennings- og risikofylt lek. *Den første* kategorien er lek med stor høyde hvor det er fare for skade

ved fall som klatring og hopping fra høyder. Sykling, aking og løping faller i *den andre* kategorien som er lek med fart, som innebærer fare for skade ved å krasje med ting eller andre barn. *Den tredje* kategorien er lek med farlige redskaper som kan medføre skade (kuttskader, blodtap, kvelning og slag) ved bruk av for eksempel øks, sag, kniv spisse pinner, hammer og tau. Lek med farlige elementer er *den fjerde* kategorien. Her kan hull i bakken, lek ved vann/sjø og bål, medføre fare for skade ved fall, drukning, brannskade, etsning og forgiftning. *Den femte* kategorien er lek som innebærer kamp. Skader som slagskade, blindhet som følge av pinner i øyet kan oppstå ved bryting, slåssing og fekting. *Den sjette* og siste kategorien er lek der barna kan forsvinne eller gå seg bort for eksempel på tur eller i barnehagen hvor de voksne ikke er oppmerksomme.

Fra sine samtaler med barn forteller Sandseter at risikofylt lek kan innebære positive følelser når barna lykkes (glede, moro, stolthet, grøss, spenning, mestringsfølelse) og negative følelser når barna ikke lykkes (frykt, angst, mistriksel). Ved aktiviteter som barna ikke har prøvd før, blir det ofte risikofylt lek. Sandseter framhever at «det å overvinne frykten for risikoen og det ukjente er det som gjør aktiviteten spennende og risikofylt». Risikofylt lek er balansering på kanten mellom høy spenning og ren frykt. Barna oppsøker selv denne type lek, for å kunne oppleve ulike følelser. De gjør det om og om igjen for å kunne oppleve flere nivåer av utfordringer med mer intense spenninger og mestringsfølelser. Hun mener at barna velger risikoer og utfordringer i leken for å «mestre noe man ikke trodde man torde å gjøre» (Sandseter, 2014, ss. 13-28).

Lundhaug og Neegard definerer den kroppslige leken som risikofylt lek og påpeker at *hele* barnet blir stimulert når de leker slike leker. Barnet utfordres på ulike sanselige, fysiske og psykiske nivåer. På denne måten bidrar den kroppslige leken til barnets *helhetlige* utvikling. De påpeker at barna utvikler en «kroppsliggjort forståelse av hvordan de skal håndtere risiko». Videre tilknytter Lundhaug og Neegard følelsene fryd og begeistring som fremkalles gjennom spennende lek, til Csikszentmihalyi's begrep *flow* (flytopplevelse). Karakteristisk for tilstanden *flow* er at barnet går inn i sin egen verden der tid og sted ikke eksiterer, og tilstedeværelse og dyp konsentrasjon oppstår. Læringsprosessen i *flytsonen* er selvgående da barnet befinner seg i en tilstand av balanse mellom eget ferdighetsnivå og graden av utfordringen (Csikszentmihalyi i Lundhaug 2013, s. 31 og Neegard, 2013, s. 24).

2.2 Barnets opplevelse av risikofyllt lek

FNs konvensjon om barnets rettigheter fastslår i Artikkel 31 barnets rett til lek. Det står tydelig skrevet at barn har rett til hvile og fritid. Videre erklæres at barn har rett til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer for barnets alder. Artikkelenes andre ledd presiserer at de voksne som har ansvar for barnet skal vise respekt for barnets rettigheter og oppmuntre for lek og fritidsaktiviteter (Barne- og familiedepartementet, 1991).

En av de viktige ting i små barns liv er å utforske seg selv, sine egne muligheter, omverdenen og andre mennesker. Barn opplever og forstår verden gjennom kroppen helt fra fødselen av. Barnet løfter hodet opp, krabber, reiser seg, står så fritt på to ben, våger å ta sine første skritt. Videre, når det blir eldre, løper, klatrer, hopper og utforsker barnet andre aktiviteter som er utfordrende. De har en nærmest ubegrenset motivasjon, en iboende kraft til hele tiden å teste seg selv og sine omgivelser. Det er naturlig at alle barna vil bli kjent med sin egen kropps muligheter og begrensinger. Å leke, å prøve og å erfare er veien de må gå. Det er slik de lærer (Sandseter, 2013, ss. 53-64).

Barn gir uttrykk for et indre behov for bevegelse. Den er så sterk, fordi det er spennende, morsomt og gir mestringfølelse. Barna *vet* inni seg at denne kroppslige bevegelsestrangen er en viktig forutsetning for deres vekst og utvikling (Kibsgaard & Sandseter, 2013, ss. 65-79).

Sandseter og Storli refererer i en aktuell studie til ulike undersøkelser som beskriver at barna opplever lek som frivillig, selv kontrollert, morsomt, aktiv, spontan, fri, ubegrenset, naturlig og selv initiert. Gjennom å aktivt delta i leken får barna en følelse av velvære og livsglede (*well-being*). Barnas opplevelse av velvære er avhengig av deres mulighet til å utøve innflytelse og ha viss kontroll over situasjoner - deres følelse av mestring og involvering. Følelsen av *well-being* settes i en direkte relasjon med muligheten for påvirkning. Jo mer eget engasjement barna opplever i den frie leken jo større er fornemmelsen av *well-being*. Denne følelsen minsker jo mer voksenstyrt en aktivitet er (Storli & Sandseter, 2019).

Alle barn er forskjellige og deres behov og lyst for å søke spenning og risiko i leken er påvirket av den individuelle viljen. Noen barn velger situasjoner som inneholder høy spenning og risiko og som gir en høy grad av positive opplevelser av frykt og spenning. Barn som er lavt spenningssøkende er likevel fornøyde og får like positive opplevelser i mindre intens spenningslek.

Allikevel tester alle barn hvor høy risiko de kan mestre, og hva som er trygt og utrygt ved å teste seg selv og sine omgivelser ut fra sitt eget nivå (Sandseter, 2014).

Rasmussen framhever i sin bok *Orden og kaos* at barn får stor fornøyelse i risikofylt lek. Barn oppsøker denne leken fordi den er sterkt lystbetont. Den susende farten gir lyst på mer og barnet utforsker slik grensene for sin egen kropp. Denne *kaotiske leken* er medvirkende til å skape en økende orden i barnets fornemmelse av sitt eget *kroppssrom* (Rasmussen, 1996, s.79).

2.3 Betydningen av risikofylt lek for barnets utvikling

Av å være aktiv i risikofylt lek, får barna ulike positive opplevelser. I tillegg har disse lekene positiv virkning på motorisk utvikling, sosial utvikling og samhandling, risikomestring og en antifobisk effekt.

2.3.1 Motorisk utvikling

Den risikofylte leken har stor betydning for at barn skal få en variert og allsidig motorisk utvikling. Barn flest er fysisk aktive og har et stort behov for å utforske. Ved å leke spenningsfylte fysiske leker søker de stadig mot motoriske utfordringer hvor de kan øve og mestre nye motoriske ferdigheter. Dette bidrar til barns kroppslige utvikling og en bedre motorisk kontroll. Selv om de ikke får full kontroll ved første forsøk, kan de allikevel oppleve bra mestringsfølelse, som igjen kan motivere dem til å prøve seg på nytt og ta nye steg etter hvert. Å klatre opp og hoppe ned fra høyder, å skli i høy fart og å delta i kampek bidrar til utvikling av fysiske egenskaper som muskelstyrke, utholdenhet og et sterkt skjelett (Sandseter, 2014, s. 17).

I risikofylt lek gjør barn seg mange viktige sanseerfaringer. De ulike formene for risikofylt lek gir erfaringer i forhold til romorienteringsevne, oppfatning av dybde, form, størrelse, objekters bevegelse og fart. Barn lærer hvilke konsekvenser de forskjellige kroppsbevegelser gir. Gjennom disse erfaringene tilpasser barn sin egen kroppsstilling og bevegelse i forhold til de utfordringer som finnes. Barn lærer seg å beregne hvordan kroppen og bevegelsen skal stilles inn og justeres på en hensiktsmessig måte. Slik oppnås mestring og utvikling (Sandseter, 2014, s. 17).

2.3.2 Sosial utvikling og samhandling

Rosengren refererer til en studie av Sandseter i 2015 som sier at den risikofylte leken utvikler barns sosiale helse og sosiale kompetanse, idet den ofte gir anledning til samarbeid, interaksjon og problemløsning i tillegg til at den bidrar til å utforske ulike roller og mangfold (Rosengren, 2018, s. 75). Når barna leker risikofylt lek, gjør de det ofte i felleskap. De er sammen når de

klatrer i trær, når de aker og sklir. De utforsker ulike utfordringer sammen og fordeler ansvar og oppgaver for å komme seg fram til et felles mål. Gjennom samarbeid og gjennom å hjelpe hverandre, mestrer de utfordringer og løser oppgaver som er vanskelige. Gjennom dette lærer barn de grunnleggende prinsippene for samarbeid og når det fungerer, opplever de samhold (Sandseter, 2014, s. 18).

Boltrek som slåsskamp, bryting, fekting osv. er svært viktig for å øve inn sosiale ferdigheter. Ved å bytte rolle mellom å være i en underlegen situasjon, til å komme i en overlegen situasjon og omvendt, får de mulighet til å erfare både styrke og svakhet. De lærer å lese andres signaler, å trene og regulere aggresjon, å tilpasse seg egne og andres behov og ønsker. De tilpasser seg andre, i passende grad, så ikke lekekameratene forsvinner og leken blir ødelagt. Studier viser at barn som leker mye kampek blir flinkere til å løse sosiale problemer (Midtsand, 2015, ss. 50-66).

2.3.3 Risikomestring og antifobisk effekt

Gjennom å være aktiv i spenningsfylte leker møter barn stadig utfordringer og risikoer. Ved å erfare risikofylte situasjoner, mestrer de å vurdere og å håndtere risiko på en naturlig måte. Denne læringsprosessen tidlig i livet er viktig for at de skal kunne omgås med risiko senere i livet. Sandseter henviser til Boyesen (1997) som understreker at hvis «barna skal lære seg å mestre risikoer, må de nødvendigvis få nærme seg risikoer» (Sandseter, 2014, ss. 14-28).

Midtsand (2015, ss. 56-57) hevder at alle barn er redde helt fra spedbarnsalderen av, for en eller annen ting. Hvis barn ikke får mulighet til å bearbeide slik angst eller frykt i de tidlige barneårene, kan det medføre at de lever med redsel lenge når de bli eldre.

Ute i naturen oppstår de mest utfordrende og farlige lekene, framhever Sandseter (2014, ss. 14-28). Å bli vant med å leke i naturen, med alle dens utfordringer, setter barna i bedre stand til å vurdere risiko. Hun sier også at noen redsler er medfødte (for eksempel redsel for høyde, vann og separasjon), mens andre oppstår gjennom negative erfaringer. Hun beskriver for eksempel hvordan barn overvinne frykten for vann progressivt ved å leke i nærheten av vann, med vann og i vann. I det de nærmer seg lekende det de frykter for, mestrer de angsten.

Når barn leker risikofylt lek eller er i faresituasjoner, kjenner de ofte konsekvensene av sine handlinger. Bevisst eller ubevisst vurderer barn risikoer og utfører tiltak på egen hånd for å unngå ulykker. På denne måten utvikler barna evnen til å håndtere farefulle situasjoner og mestre risikoer (Lundhaug 2013, s. 30).

2.4 Faktorer som påvirker risikofyllt lek

Utemiljø og den voksnes måte å være på er to viktige faktorer som påvirker barnets lek. I dette kapittel belyses disse.

2.4.1 Utemiljø

Omgivelsene er en viktig faktor som påvirker barnas muligheter for spennings- og risikofyllt lek. Et fysisk lekemiljø som har varierte egenskaper og kvaliteter kan invitere og inspirere barna til ulike former for lek. Hvert barn er unikt og når barna er i et uteområde, ser og tolker de lekemiljøet ut ifra hva de kan gjøre der og hvordan de kan bruke det til å leke. Her finner hvert enkelt barn lek og utfordringer i samsvar med sin egen alder, vekt, kroppsproporsjoner, behov og fantasi. Et godt eksempel kan være at et nedblåst tre kan brukes til klatring for femåringen, og det kan invitere til å krype under eller sitte på for treåringen. I utgangspunktet finner barna utfordringer og oppgaver og løser dem i et gitt miljø, ut i fra sitt nivå (Sandseter, 2014, s. 21).

Sandseter henviser også til andre studier som bekrefter at naturlekeplasser og naturlige områder betyr mye for barnas lek fordi de kan tilby allsidige utfordringer. Skogen, fjellet, skrenser, steiner, vann og ulike typer underlag til å gå og springe på, kan gi barn utfordringer som stiller krav til fysiske og motoriske ferdigheter. Samtidig gir lek i naturen mulighet for sterke spenningsopplevelser og risikomestring (Sandseter, 2000, ss. 67-81).

Lek i uteområde og i natur egner seg for bevegelse som inneholder en viss grad av risiko. Barnehagens uteareal, utformingen av landskapet, utstyr og materiell har stor betydning for hvordan barn motiveres og stimuleres til bevegelseslek (Fjørtoft, 2013). Storli bekrefter også at størrelsen på barnehagens fysiske miljø og materialenes tilgjengelighet spiller en viktig rolle for i hvilken grad barna setter i gang variert spenningsfylt lek. Dette igjen gir allsidig bevegelseutvikling, sanseerfaring og mulighet for læring og mestring (Storli, 2013, ss. 335-351).

2.4.2 Voksenrolle

En annen faktor som har innflytelse på barnas utfoldelse i risikofyllt lek, er de voksne som er til stede mens leken foregår.

En god tilknytning til de voksne er viktig for at barn kan føle seg trygge. Barn må føle seg trygge for å kunne utforske og teste grenser. Den voksne, som *trygg base*, kan tolke et hvert enkelt barns behov og er tilgjengelig for støtte, trøst og oppmuntring. Dette er avgjørende for at barn skal tørre å søke mot spenning, risiko og testing av grenser. Få å kunne mestre farefulle situasjoner trenger barn å bli sett med positiv oppmerksomhet, og de har behov for å få anerkjennelse og bekreftelse for sin progresjon (Neegard, 2013, ss. 16-17).

De voksnes oppfatning og vurdering av risikoen i ulike situasjoner er også avgjørende for hvor stor risiko barn får *lov* til å utforske i leken sin. De voksne i barnehagen bestemmer og setter grenser for barnas lek i forhold til risiko. Deres holdninger til spennings- og risikofylt lek kan både fremme eller begrense barnas muligheter (Sandseter, 2014, ss. 23-24).

Rasmussen (1996) sier at den kroppslige leken som er preget av kaos, store bevegelser, høy fart, spenning og utfordring har *lav status* i den voksne verden. Slik lek betraktes som *dårlig* lek selv om den skaper glede hos barna, mens rolig lek oppfattes som *god*. Den voksnes toleransegrense er avgjørende for om barna får lov til å leke denne type lek.

I forbindelse med forskning rundt lekeslåsning og boltrelek gjør Midtsand (2015, ss. 37-49) oppmerksom på at de voksne ofte har negative holdninger som bekymringer for at leken skal eskalere til ekte aggresjon, frykt for at barna skal skade seg og frykt for at leken skal bidra til å utvikle aggressiv adferd. Alt dette gjør dem usikre på å se forskjellen på hva som er lek og hva som er ekte slåssing og konflikt, og dette fører til at slik lek avverges.

3 Hvordan norske barnehager forholder seg til risikofylt lek

Alle Norske barnehager må tilpasse seg statens rammer for å bli godkjent. Når hver enkel barnehage lager sine egne opplegg og planer må det ligge innenfor myndighetenes gitte lover, regler og forskrifter. Dette påvirker barnas muligheter for å utforske risikofylt lek. I tillegg vil de voksnes holdninger og deres måte å vurdere barnas lek på, har stor innflytelse på i hvilken grad barna kan utfolde seg i spenningslek og risikofylt lek. Dette kapittelet vil belyse rammene som staten setter og presentere forskningsbaserte utsagn om hvordan praksis i barnehagene rundt risikofylt lek arter seg.

3.1 Statens rammer rundt risikofylt lek

3.1.1 Rammeplanen

I *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* står det tydelig at barnehagen skal gi barn mulighet til lek, utforskning og meningsfulle opplevelser i trygge og utfordrende omgivelser som kan styrke barnets allsidige bevegelseserfaringer (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19). Det skrives videre at gjennom å arbeide med fagområdet *kropp og bevegelse* skal barnehagen bidra til at barn «opplever å vurdere og mestre risikofylt lek gjennom kroppslige utfordringer» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 49). Det er viktig å framheve at Rammeplanen dermed faktisk lovfester risikofylt lek som en del av tilbudet barnehagene skal legge til rette for, slik at barn kan utfolde seg på best mulig måte. Gjennom fysisk lek og utfordringer blir barn kjent

med egen kropp og følelser og dermed lærer barn å sette grenser for seg selv og respektere andres grenser. Voksne i barnehagen har ansvar for å tilrettelegge lek og aktiviteter som gir nok utfordringer for deres behov og alder. I rammeplanen står det at «personalet skal være aktive og tilstedeværende, støtte og utfordre barna til variert kroppslig lek og anerkjenne barnets mestring». Det står videre at ansatte i barnehagen skal «gi barna tilgang til varierte og utfordrende bevegelsesmiljøer, sanseopplevelser og kroppslig lek ute og inne, i og utenfor barnehageområde» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 50) .

3.1.2 Sikkerhetsforskrifter

Når barna driver med fysisk lek i barnehagens uterom, kan det oppstå ulykker. For at barna skal ha et trygt lekemiljø og for å forbygge og håndtere slike hendelser, innførte Norge i 1996 *Forskrift om sikkerhet ved lekeplassutstyr*. Kapittel 1 i forskriften informerer om virkeområde og ulike definisjoner. I formålsparagrafen (§1) står det at «denne forskrift har til formål å forebygge at lekeplassutstyr medfører helseskade for brukere eller tredjepart når utstyret brukes til formål det er beregnet for eller slik det kan forventes at barn bruker det» (Justis- og beredskapsdepartementet, 1996). I første kapittel fastslås definisjonen av lekeplass og lekeplassutstyr: «Med lekeplass menes ethvert areal, opparbeidet eller naturlig, som er tilgjengelig og som er tilrettelagt for barns lek». «Med lekeplassutstyr forstås alle installasjoner og/eller delkomponenter med tilhørende underlag, som er konstruert, produsert eller markedsført med den hensikt å bli installert på lekeplasser, med sikte på individuell eller kollektiv lek» (Justis- og beredskapsdepartementet, 1996). Med blick på disse definisjonene faller barnehagens uterom under denne forskriften og tilretteleggelsen av uteområde for risikofyllt lek må forholde seg til angivelsene. Forskriften gjelder både eksisterende deler av uteområde og utstyr som bygges nytt. Den som selger utstyret eller bygger en lekeplass er ansvarlig for det som leveres eller installeres, men det er barnehagen som eier av lekeplassen der lekeplassutstyret er installert, som er ansvarlig for sikkerhet og vedlikehold i tiden etter installasjonen. Når uteområdet bygges, krever forskriften fysiske og mekaniske egenskaper for lekeutstyret. Det står at «lekeutstyr skal være konstruert og bygget slik at det er mulig for brukeren å snu eller forlate utstyr uten å måtte utsette seg for en enda større utfordring med tilhørende risiko for helseskade». Det krever at utstyr skal være godt og stabilt installert og kunne tåle en viss vekt.

Lekeapparater skal ikke ha åpninger og avstander som medfører klemfare. For å unngå risiko for klemming skal lekeutstyr ikke ha fast dimensjonerte åpninger mellom 9 cm og 23 cm. Forskriften krever støtdempende underlag under lekeapparater som har fallhøyde over 60 cm. Alle deler skal ha tilstrekkelig avrundede kanter og hjørner. Det står videre at de voksne må ha lett

tilgang til alle steder for å hjelpe barna når de er i vanskeligheter (Justis- og beredskapsdepartementet, 1996).

3.1.3 Helse, miljø og sikkerhet (HMS-regelverket)

Med utgangspunkt i forskriften om miljørettet helsevern i barnehager og skoler utarbeider barnehagene sine egne individuelle HMS-regelverk. Forskriften fastsetter blant annet at virksomheten skal planlegges og drives slik at skader og ulykker forebygges. Barnehagen skal ha rutiner og utstyr for håndtering av ulykkes- og faresituasjoner, og rutinene og sikkerhetsutstyret skal være kjent for alle som jobber der. Virksomheten skal ha førstehjelpsutstyr i tilstrekkelig mengde og av tilfredsstillende standard. Førstehjelpsutstyret må være lett tilgjengelig og alle ansatte må delta årlig i førstehjelpskurs (Helse- og omsorgsdepartementet, 1995).

Lundhaug (2013, ss. 49-50) gjør oppmerksom på at HMS-rutiner på tur må forholde seg til enda flere lovverk. Utover forskriften om miljørettet helsevern kan for eksempel friluftsløven, kulturminneløven, forurensningsloven, naturvernloven, viltloven, miljøvernloven og brannvernloven være aktuelle, alt etter hvor barnehagen har sitt turområde og hvilke aktiviteter de har på tur. Barnehagen må tilpasse HMS-reglene sine etter lokale forhold og rutinene skal være en del av opplæringsplanen for personalet.

3.2 Forskning på norske barnehagers praksis i forhold til risikofylt lek

Forskning viser at i forhold til andre land har norske barnehager stort sett en positiv holdning til lek og aktiviteter som innebærer risiko (Sandseter & Hagen, 2013, s. 401). Undersøkelser viser at mange voksne i barnehagen lar barna leke fritt og motiverer dem til å møte utfordringer og spenning i leken. De er godt innforstått med at barn trenger fysiske utfordringer og gir dem lov til å prøve risikofylt lek. De mener også at sikkerhetsforskrifter ikke skal være en grunn som begrenser barnets rett til å søke utfordrende lek i barnehagen (Little, Sandseter & Wyver, 2012).

Allikevel er sikkerhetsfokuset høyt. Resultatene fra spørreundersøkelser blant mange barnehagestyrere viser at norske barnehager jobber mye for sikkerheten, slik at ulykker unngås og barn får en trygg hverdag i barnehagen (Sandseter, Sando, Pareliussen & Egset, 2014, s. 201). En forskningsrapport på skadeomfang i norske barnehager bekrefter dette. Det skjer faktisk få skader i barnehager i forhold til hvor mange barn som går i barnehagen hver dag og hvor mange timer de er der. Det forekommer 0,16 skader per barn i norske barnehager per år. Dette antas å

ha sammenheng med den høye graden av tilsyn fra personalet. De eventuelle fleste skadene som oppstår i barnehager, er naturlige småskader slik som skrubbsår, små kutt, blåmerker og mindre alvorlige brister og brudd (Sandseter, Sando, Pareliussen, & Egset, 2017).

Lundhaug refererer til en artikkel av Jensen (1998) som påpeker at det har forgått en debatt etter innføringen av forskriften om sikkerhet for lekeplasser. Mye kritikk har vært rettet mot en overdrevet håndtering av forskriftene. Konsekvensene ble at mange barnehager utviklet mer regulering og strengere restriksjoner av risikoleken enn det kanskje hadde vært nødvendig. De ansatte var lite inkludert i prosessen. Som en følge av dette ble mange lekeområder mindre, mer ensartede og kjedelige, og dermed ble det færre utfordringer i lekemiljøet for den kroppslige leken (Lundhaug, 2013, ss. 40-41).

På spørsmål om hvilke faktorer som påvirker tilretteleggelsen av risikofylt lek i barnehagen nevner barnehagestyrere i en undersøkelse hovedsakelig tre grunner: politikeres meninger, foreldrenes bekymringer og dokumentasjon av ulykker i media.

Foreldrenes bekymring for barns sikkerhet i barnehagen er en viktig faktor som er med å begrense deres muligheter for fysisk utfordrende lek. Mange foreldre er også enig i at barn trenger å møte utfordringer i leken. Enkelte foreldre som har mer overdrevent fokus på sikkerhet, gjør at barnehagen må redusere lek og aktiviteter som innebærer risiko. Undersøkelsen viser at en del barnehageledere er redd for å havne på førstesiden i avisa i tilfelle barna blir skadet under lek i barnehagen. (Sandseter, Sando, Pareliussen, & Egset, 2014, ss. 192-207).

4 Steinerpedagogiske aspekter med betydning for problemstillingen

I en steinerpedagogisk kontekst legges det vekt på et helhetlig syn på mennesket. Barnet som sansevesen står i forhold til omverdenen andre barn og de voksne. For å kunne knytte den risikofylle leken opp mot steinerpedagogikken er det viktig å belyse barnets sanseorganisme og den voksnes rolle i barnets oppdragelse.

4.1 Barnets sanseorganisme

I steinerpedagogikken betrakter man barnets vesen i et større, helhetlig perspektiv. I sin bok *Barnets oppdragelse* fremhever Steiner (1980, s. 9) at barnets *åndelige dimensjon* også må tas i betraktning hvis barnets utvikling skal forstås på en riktig måte.

Steiner framhevet at de fysiske omgivelsene virker sterkt på barnet fra fødselen av, slik at de setter sine spor igjennom kroppen og sjelen inn i individualiteten. Han påpeker at til og med organstrukturene i den fysiske kroppen danner sine former i forhold til ytre inntrykk. Det gjelder ikke bare håndfaste fysiske omgivelser, men alt som barnet kan sanse, altså ikke bare naturen og omgivelsene, men også menneskene rundt seg, med sine tenkemåter, følelser og handlinger. Derfor er det helt avgjørende for barnets sunne utvikling i hvilke omgivelser og sinnsstemninger det vokser opp i, sier Steiner (1980).

For å kunne utforske barnets utvikling og de faktorer som påvirker barnets utvikling, må en altså ikke bare ha kunnskap om barnets vesen, men også rette søkelyset mot omgivelsene. Portalen mellom barnets vesen og de ytre omgivelsene er sanseorganismen.

Willi Aeppli (2003) presenterer i innledningen til sin bok *Menneskets sanser - Hvordan kan de pleies?* et sitat av Rudolf Steiner som sterkt understreker sanseorganismens betydning:

«Vi har våre sanser for å iakttå verden, for å berike vårt vesens kjerne gjennom dem, og omskape denne kjernen til en høyere fullkommenhet. Mennesket er blitt til det sansevesen det er her i den fysiske verden for å kunne berike sitt indre gjennom hva det opptar fra de fysiske sanser: lukt, smak, syn osv. Alt dette blir innarbeidet i mennesket som en del av det selv, slik at mennesket behersker det og kan benytte det til videreutviklingen av hele kosmos (Steiner i Aeppli, s. 10, 2003)».

Med denne betydningen i bakgrunnen er det avgjørende om sanseintrykkene og sanseprosesser virker oppbyggende og sunne, eller nedbrytende og skadelige.

Sanseintrykkene virker på kroppen både direkte og indirekte gjennom følelser som igjen griper inn i kroppslige prosesser, for eksempel pust, hjerteslag og muskelspenning. Aeppli gir i sin bok en oversiktlig introduksjon i Steiners sanselære.

I sanselæren som bygger på Steiners antroposofiske menneskekunnskap, presenteres det 12 sanser. Disse deles inn i tre grupper med fire sanser i hver gruppe. De tre gruppene knyttes opp mot tre erfaringsområder som mennesket trenger å utforske: den egne kroppen, den ytre omverden og andre mennesker.

De fire nederste sansene har det til felles at de alle retter seg innover og iakttar prosesser som er knyttet til vår egen kropp.

Gjennom *livssansen* går mennesket sterkest inn i kroppen, og kan fornemme hvordan det har det. På grunnlag av livssansen kan vi si at vi er trette, sultne, osv. Livssansens sanseorganer ligger i de enkelte indre organer som hjerte, lever, tarm osv. som i sin helhet er ett stort sanseorgan (Aeppli, 2003, s. 23).

Likevektssansen sørger for at mennesket kan holde kroppen riktig balansert i rommet i forhold til de 3 dimensjonene: høyre/venstre, foran/bak, oppe/nede. Denne sansen er den eneste av de nedre sanser som kan tilknyttes et begrenset, klart lokalisert organ: de tre buegangene i øret som er fylt med væske og som står i forhold til de tre romretningene. Steiner sier at dette organet observerer forholdet mellom vår egen kropp og jordens midtpunkt, med andre ord retningen på tyngdekraften (Aeppli, 2003, ss. 24-25).

Egenbevegelsessansen også kalt bevegelsessansen, iakttar hvordan de enkelte delene av kroppen forandrer sin stilling i rommet mens bevegelsen foregår. Det er bare vår egen bevegelsesprosess vi kan sanse. Bevegelser utenfor oss som vi observerer, vil fremkalle veldig små vibrasjoner i vår egen kropp. De er så små at vi vanligvis forholder oss ubevisst til dem. Disse små bevegelsene foregår i vårt muskelsystem som er organet for egenbevegelsessansen. Muskelsystemet vårt *svinger med* og slik sanser vi ytre bevegelser fra omgivelsene. Synssansen som tilhører de fire midtre sansene, arbeider intimt med egenbevegelsessansen. Øyemusklene er en del av muskelsystemet og dermed en del av bevegelsessansen, og sørger for at alle statiske former oppfattes som bevegelse, da øyet følger omrissene (Aeppli, 2003, ss. 26-27).

Berøringssansen er sterkt knyttet til bevegelsessansen da enhver berøring av ytterverden forutsetter en bevegelse. Selv om det er *det ytre* vi berører, så foregår sanseprosessen i oss selv, i berøringcellene under huden. Det er først en dom eller slutning i en påfølgende tankeprosess som gjør at vi projiserer sanseintrykk fra vår egen bevissthet over på omverdenen. Derfor inkluderes berøringssansen i gruppen av sanser som er knyttet til kroppens sanseopplevelser (Aeppli, 2003, ss. 25-26).

De fire midtre sanser bruker mennesket til å iaktta alle sanseintrykk gitt av den ytre naturen. *Synssansen, luktesansen og smakssansen* har tydelig lokaliserte organer, mens varmesansen ikke står tydelig fram med et organ. Igjennom sansene i denne gruppen kan vi bygge opp et forhold til omverdenen først og fremst gjennom ulike fornemmelser og følelser. Språket vårt vitner om slike følbare sanseopplevelser: En glødene tilbeder, en iskald tanke. Men også uttrykk som *en bitter sannhet, en søt jente* tyder på at de såkalte kjemiske sansene (lukt/smak) har en følelsesmessig tilknytning. Barna gir selv uttrykk for at de opplever gode følelser som bevegelsesglede, livsglede og mestringsfølelse i risikofylt lek (Storli & Sandseter, 2019). Disse virker igjen tilbake på kroppen gjennom pust og hjerteslag og vil dermed gi en god kroppsformelse og styrke den fysiske utviklingen (Aeppli, 2003).

De fire øvre sanser har til felles at de gir oss kunnskap om et annet menneskes *åndelige dimensjon*. Steiner betegner disse slik: 1) *tonesans-klangsans-hørsel*, 2) *lydsans-ordsans-talesans*, 3) *tankesans-begrepssans-forstillingssans*, 4) *Jeg-sans*. Det er bare hørselssansen som har et organ som kan undersøkes fysisk. Hørselssansen danner en overgang fra de midtre sansene til de høyere, i det denne sansen retter seg både mot naturen og andre mennesker. De tre andre sansene som Steiner presenterer, er foreløpig ikke undersøkt av vitenskap. Er disse sansene underutviklet kan dette føre til isolering, misforståelser og konflikter kan oppstå (Aeppli, 2003, ss. 33-41)

Med de nedre sansene utforsker barn sin egen kropp. I alle typer risikofylt lek som Sandseter kategoriserer (kapittel 2.1) blir likevektssansen (for eksempel klatring, balansering, hopping, hending, sykling mm.), egenbevegelsessansen (i alle fysiske aktiviteter) og berøringssansen (bryteleker som er preget av nærkontakt og lek ifm materialer) stimulert. Livsansen formidler en god følelse når leken er fri og gir glede (Aeppli, 2003). De fire nedre sansene er sterkt tilknyttet bevegelse og viljesaktivitet. I følge Aeppli (2003) er en sunn utvikling av disse sansene forutsetning for en god utvikling av de øvre sansene. De øvre sansene blir særlig aktiv brukt senere i livet. Evnen til sosialt samspill og læring vil øke hvis de fire nedre sansene har hatt mulighet for sunn utvikling i tidlig barndom. Dermed har risikofylt lek i tidlig barndom en stor betydning for barnets senere utvikling.

4.2 Betydning av voksenrollen i det steinerpedagogiske perspektivet

Paulsen framhever i sin bok *Tillit og Undring*, Rudolf Steiners uttalelser om etterlignings betydning. «All læring foregår gjennom etterligning og forbilde i de første årene», sammenfatter hun og understreker deretter at den voksnes rolle i oppdragelsen dermed er avgjørende for barnas læring og utvikling (Paulsen, 2008, ss. 34-48).

Barna bruker sansene sine for å oppleve verden. Åpne sanseorganer er en forutsetning for at barnet kan etterligne. De voksne i barnehagen må sørge for at barn får verdifulle sanseopplevelser i løpet av dagen (Brochmann, 1994, s. 19).

Derfor er det viktig at de voksne skal være en god rollemodell med sine handlinger og bevegelser, tanker og følelser i alt den gjør. Barn tar imot gjennom sansene, etterligner og uttrykker dette i sin lek. Den voksne er et forbilde for barn, og den voksne viser veien (Heckmann & Fasting, 2015).

Dermed oppstår spørsmålet om hvordan man blir en god rollemodell. Brochmann henviser til Steiner som uttrykker at for å kunne oppdra andre er det viktig at man begynner å oppdra seg selv. Hun framhever et sitat av Steiner som tydeliggjør dette: «Ikke hva man vet, men hva man er som menneske, det virker inn i oppdragelsen». Hvis en har fokus på selvoppdragelse og er bevist på at barn lærer gjennom etterligning, vil barnets oppdragelse skjer så og si av seg selv og en trenger bare å tilrettelegge omgivelsene. Den voksne påvirker barn gjennom det de gjør, gjennom følelsene sine, tankene sine og holdningen sin. Jo mer den voksne er villig til å oppdra seg selv, jo større mulighet har den til å forstå barn og dets verden (Brochmann, 1993, ss. 97-99).

Hvis man går ut fra at forbilde og etterligning er grunnprinsipper i barnets læringsprosesser særlig i de første syv år vil den voksnes holdning og den voksnes måte å være på påvirke barnets muligheter i den risikofylle leken.

5 Drøfting

5.1 Innledning til drøftingsdel

Både i rammeplanen og i den lokale rammeplanen for steinerbarnehagene fastslås det at gjennom arbeidet med fagområdet *kropp og bevegelse*, skal barnehagen bidra til at barna «opplever å vurdere og mestre risikofylt lek gjennom kroppslige utfordringer» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 49). I lokal rammeplan for steinerbarnehagene står det i tillegg at medarbeiderne skal arbeide for «å tilby inspirerende og varierte lekemiljøer både ute og inne så alle får utfordringer etter alder og modenhet» (Steinerbarnehageforbundet, 2018).

Fra litteraturen jeg har henvist til i teoridelen av denne oppgaven, kommer det tydelig frem at risikofylt lek er viktig for barnets helhetlige utvikling. Min opplevelse fra arbeidet i ulike barnehager er derimot at mange voksne er skeptiske til å la barna løpe i stor fart, klatre i trær, hoppe fra høyder, leke med pinner og steiner og leke høylydt slåsskamp. Det ser ut som om de voksnes negative holdinger og angst, lite forståelse og manglende kunnskap om vurderingen av risikofylte situasjoner, hindrer barns mulighet for risikofylt lek. I tillegg kan det observeres at samfunnet som helhet har mer og mer fokus på målrettet læring fra tidlig alder slik at det ikke lenger sees verdien i den frie leken. Ordvalget i rammeplanen gjenspeiler tendensen i samfunnet: ordet *livsglede* (barnets perspektiv) i den gamle Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2006) er byttet ut med ordet *livsmestring* (voksnes perspektiv) i den

nye versjonen (Kunnskapsdepartementet, 2017). Slik er det fare for at barn har færre muligheter til å utfolde seg på egne premisser og mindre tid til frilek vil sannsynligvis begrense mulighetene av risikofylt lek. Samtidig er barn i stor grad under tilsyn av de voksne i barnehagen og leken virker overvåket og kontrollert av de voksne.

Det virker på meg som om risikofylt lek har mindre plass i barnehagen og i samfunnet generelt. Dette bekrefter Midtsand (2015, ss. 37-49). Forskning viser imidlertid at norske barnehager i utgangspunktet har en positiv holdning til aktiviteter som innebærer risiko. Undersøkelser av Sandseter m.fl. (Sandseter & Hagen, 2013) (Little, Sandseter & Wyver, 2012) løfter fram at de voksne er klar over de positive effektene av risikofylt lek og at de voksne mener at sikkerhetsforskrifter ikke skal begrense barnets rett til denne typen lek. Men på den andre siden er barnehagen underlagt forskrifter om sikkerhet. Etter at disse ble innført i 1996 ble det slik at mange barnehager laget strengere restriksjoner enn det som var nødvendig, noe som satte enda mer begrensning på den risikofylte leken (Lundhaug, 2013).

Risikofylt lek er barnets behov. Når barn får leke fritt, søker de ut fra seg selv lek full av risikomomenter (Sandseter 2013). I steinerbarnehagen er den frie leken ute en hovedaktivitet. Sandseter (2014) påpeker at risikofylt lek oftest oppstår i den frie leken utendørs. Dermed har steinerbarnehagene et godt utgangspunkt med blick på tilretteleggelse for risikofylt lek. I dilemmaet mellom kunnskap om de positive effektene og alle de begrensende faktorer som er nevnt ovenfor er spørsmålet nå:

***Hvordan kan steinerbarnehagen møte
barnets behov for risikofylt lek
samtidig som trygge rammer ivaretas?***

Det ble tydelig i teoridelen at den voksne i sin rolle som oppdrager, samt utformingen av utemiljøet er to faktorer som sterkt påvirker den risikofylte leken. I den neste delen prøver jeg å gi noen svar og presentere noen muligheter for hvordan situasjonen kan forbedres slik at barns behov for risikofylt lek kan møtes innenfor de trygge rammene for sikkerhet som kreves. *Forskrift om sikkerhet ved lekeplassutstyr* som er gitt av Justis- og beredskapsdepartementet i 1996 som beskrives i kapittel 3.1.2. i denne oppgaven må overholdes. Men innenfor disse rammene ligger mange muligheter.

5.2 Forslag til tiltak som fremmer risikofylt lek i steinerbarnehagen

5.2.1 «Den voksnes rolle» i utvikling

Barn er flere timer sammen med de voksne i barnehagen. I steinerpedagogikken står voksenrollen sentralt. En god tilknytning, læring gjennom forbilder og barnets evne til etterligning ligger til grunn også for tilrettelegging av risikofylt lek. I denne delen ønsker jeg å bevisstgjøre hvilke betingelser som skal til for best å fremme slik lek og hvilke muligheter som kan føre til økt kunnskap og forståelse hos de voksne rundt risikofylt lek. Det at de voksne er trygge i sin rolle bidrar til at risikofylt lek fremmes og barnets behov for leken dekkes.

God tilknytning gir trygghet

Barn lærer best av å være sammen med voksne som de kjenner og er trygge på. Neegård (2013) understreker dette. Han sier at en god tilknytning til voksne er viktig for at barn skal kunne føle seg trygge, og i den trygge rammen kan barn utforske og teste grenser. Det gjelder også for lek som inneholder risiko. De voksne i steinerbarnehagen kan gjøre barn trygge ved å være til stede der leken foregår. De kan støtte og oppmuntre dem og trøste dem når de har behov for det. Slik føler barn seg trygge og derfra tør de å søke utfordringer.

Om å være en god rollemodell

En trygg relasjon mellom voksne og barn regnes som grunnleggende for god etterligning. Heckmann & Fasting (2015) hevder at barn etterligner det den voksne tenker, føler og gjør. Her er det viktig å framheve at det steinerpedagogiske perspektiv går ut ifra at tanker og følelser er *like reelle* som handlinger (Steiner, 1980). Også tanker og følelser kan smitte over på barna. På grunn av dette har den voksne i steinerbarnehagen en veldig viktig og avgjørende rolle å fylle når det gjelder hvordan de tenker og opplever risikofylt lek.

En voksen kan med positive holdninger, tillit til seg selv og til barnets evner, overvinne sine egne negative tanker og følelser i forbindelse med risiko og lek. Disse er man gjerne oppvokst med og de kan sitte dypt i sinnet. Når voksne har positive holdninger, får også barn mot til å prøve seg og utvikle sine evner. Paulsen (2008) poengterer at den voksnes rolle i oppdragelsen dermed er avgjørende for barnas læring og utvikling. Det å bli en god rollemodell krever vår selvinnsikt, selvoppdragelse og utvidelse av kunnskap. Utfordringen her ligger i den enkelte: Er jeg bevisst nok i min holdning til risikofylt lek og hvordan påvirker min holdning mine handlinger? Med en positiv holdning i bakgrunnen, kan de voksne motivere barna med støttende kommentarer, som for eksempel: «Nå er du høyt oppe i treet! Kan du se helt bort til

bekken?» istedenfor «Vær forsiktig der oppe, hold deg godt fast, slik at du ikke detter ned» eller «Oi det så skummelt ut!» osv.

Å være støttende i barnas utvikling betyr ikke at vi alltid skal hjelpe til. Hvis et barn for eksempel ikke klarer å komme seg opp på en høyde, er ikke løsningen å løpe dit og løfte barnet opp, men heller følge interessert med og la barnet teste ut sine egne begrensninger. Ord som «jeg vet at du får det til en dag» vil kunne gi motivasjon til å prøve igjen ved en annen anledning. Dette gir barnet mulighet å bli kjent med sine egne grenser og motivasjon til å øve gjentatte ganger, og på et senere tidspunkt kjenne på opplevelsen av mestring ut av seg selv.

Med prinsippet om etterligning som grunnlag er de voksne i steinerbarnehagen ofte i praktisk arbeid mens barna leker, både inne og ute. Her kan man spørre seg om en voksen som for eksempel holder på med hagearbeid, vil inspirere barn til risikofylt lek. Skal nå den voksne begynne å klatre i trær? I denne sammenheng er det viktig å framheve det Sandseter peker på: Barn har en iboende trang til å utforske sin egen kropp og omverdenen. Sammen med andre barn vil de *alltid* søke mot lek som utfordrer (Sandseter, 2013, ss. 53-64). Den voksne bør imidlertid også spørre seg om tilstedeværelsen er sterk nok mens man holder på med annet arbeid. Tar det praktiske arbeidet for mye oppmerksomhet, kan det noen ganger være hensiktsmessig å la det hvile og være fullt og helt tilstede der risikofylt lek foregår. Dette kan også ha sikkerhetsmessige fordeler.

Kunnskap om barnet og sansene som nødvendig grunnlag

Som jeg skrev i kapittel 2.3 har risikofylt lek positiv innvirkning på barns motoriske utvikling, sosiale utvikling og risikomestring. Det har en antifobisk effekt og gir livsglede. Når barn leker, er hele kroppen engasjert. Fra et steinerpedagogisk ståsted er det betydningsfullt at barn får varierte sanseerfaringer ved å bruke kroppen. Hele kroppen er et sanseorgan. Steinerpedagogikken legger stor vekt på at barna trenger erfaringer med alle sanser for en sunn og god utvikling (Steinerbarnehageforbundet, 2018). I denne sammenheng kan man si at den risikofylte leken er en arena hvor barna øver på å bruke alle sansene og utvikler dem. De voksne må ha kunnskap om barnets utviklingstrinn og være bevisst på at spenningsfylt lek kan bidra til denne utviklingen. De voksne i steinerbarnehagen bør også ha kunnskap om Steiners sanselære.

De voksne kan møte barnets behov for risikofylt lek ved å anerkjenne dette behovet hos hver enkelt. Voksne bør gjøre seg bevisste at barn vet selv hva slags lek de vil leke og vet selv i hvilken grad de vil søke utfordringer i leken. De voksne må også være oppmerksom på at barn er på ulike utviklingsnivå og derfor søker de også ulike grad av utfordringer. Dette bekrefter

Sandseter (2014). Hun påpeker at alle barn er forskjellige og deres behov og lyst for å søke spenning og risiko i leken er påvirket av den individuelle viljen.

Ut fra dette kan man hevde at voksne må ha tillit til barnas evner og la dem gjøre egne vurderinger og avgjørelser når det gjelder valg av lek og håndtering av risiko. Samtidig oppstår også spørsmål om når og hvor mye de voksne skal blande seg inn i leken.

De voksnes deltagelse i leken og barnas gruppedynamikk

Jo mer tid barna har til frilek uten voksnes innblanding desto mer risikofylt lek oppstår, sier Sandseter (2013) ut fra sitt omfattende forskningsarbeid. Stort sett klarer barna å finne utfordringer selv og løse problemer sammen. Voksne trenger bare å være til stede og legge til rette, slik at barna har tilstrekkelige utfordringer innenfor rekkevidde i forhold til sine behov, alder og utviklingsnivå. På den ene siden kan barna løse risikofylte situasjoner gjennom gruppedynamikk uten at en voksen blander seg inn, men på den andre siden kan de voksnes innblanding i leken være nødvendig. *Bambusleken* fra min barndom som jeg beskrev i innledningen er et godt eksempel på det første tilfellet. I bambusleken var det slik at hvis et barn ble hengende halvveis i luften, klatret andre barn opp for å hjelpe det og de andre som sto i bakken fanget toppen av bambus for å få begge ned på bakken. Gruppedynamikken er en stor sosial læringsarena. Lekeslåssing som eskalerer til vold, er derimot et eksempel som krever de voksnes innblanding. Vold gjør ikke barn trygge, og det kommer ikke noe godt samspill ut av det og heller ingen god læring.

Den voksnes deltagelse i leken kan også være fornuftig i noen tilfeller når barn er tomme for lekeideer eller når leken blir altfor kortvarig. Hvis barn for eksempel har tendens til å være passive, kan en si «kom og ta meg» og så løpe av gårde. Den voksne kan sette i gang løping med høy fart på denne måten og etter hvert trekke seg tilbake når leken er godt i gang. De voksne i barnehagen bør ha i bakhodet at målet ikke er å vise barna hvor rask man selv er. Her er målet at barna skal kunne hjelpes til å fortsette å leke selvstendig etterpå eller gi inspirasjon til annen lek senere.

Den voksnes angst og bekymringer over risikofylt lek bør overvinnes. En voksen bør forstå hva risikofylt lek innebærer av positiv utvikling for barna. Hvis en voksen er usikker, utydelig, har lite kunnskap om risikofylt lek og lite toleranse for kaotisk lek, gjør dette også barna usikre og leken begrenses.

Her skal videre diskuteres hvordan man i en steinerbarnehage kan skolere voksne slik at de blir trygge og forstår barnas behov for risikofylt lek og dermed fremme nettopp denne leken.

5.2.2 Utviklingsarbeid i personalgruppen og foreldregruppen

I steinerbarnehagen arrangeres som oftest regelmessige kollegiemøter, avdelingsmøter, ledermøter og foreldremøter. Gjennom selvstudie og felles studiearbeid på personalmøter kan de ansatte skaffe seg kunnskap om betydningen av risikofylt lek. Her kan man lese og diskutere sammen om denne lekens positive virkninger på barns utvikling og om hvorfor denne typen lek er barns behov. Samtidig kan en bevisstgjøre seg sikkerhetsforskriftene og blir enige om regler.

Som andre barnehager i Norge har også steinerbarnehagene plikt til å ta vare på barnets helse og unngå alvorlig skade. Enhver barnehage må forholde seg til lover, regler og forskrifter. Utover dette bør de ansatte være bevisst på at sikkerhetsforskriftene ikke er laget for å begrense barnas mulighet til å få dekket sine utviklingsmessige behov for risikofylt lek, men for å tilrettelegge for et trygt lekemiljø og for å forbygge og håndtere risikosituasjoner.

Hver barnehage må lage sitt individuelle HMS-regelverk i samsvar med de gjeldende lover og regler som staten setter. De voksne i steinerbarnehagene bør settes inn i regelverket og få opplæring om førstehjelp i ulike skadesituasjoner. Dette er nødvendig selv om forskningen viser at det skjer svært få alvorlige ulykker i norske barnehager. Det viser en rapport fra Sandseter, Sando, Pareliussen og Egset (2017). Informerer man personalet om disse lave tallene i tillegg til at man går igjennom de forskjellige tiltakene man har for å øke sikkerheten, kan det til sammen bidra til å gjøre ansatte trygge. At de ansatte som står i situasjonen med barna er trygge, er en forutsetning for at de med hele seg kan tillate og glede seg over barna i risikofylt lek.

Gjennom et felles utviklingsarbeid i et barnehagekollegium vil man kunne jobbe seg fram til en felles positiv holdning overfor risikofylt lek innenfor rammer og regler som alle har et bevisst forhold til. I et steinerpedagogisk perspektiv er det viktig at barn får tid og plass til fri bevegelse helst innenfor få regler.

Det er mye som tyder på at også foreldrenes bekymring er en viktig faktor som hindrer barnas utprøving av risikofylt lek i barnehagen. Det kan være at de er redde for at barna skader seg eller har lite kunnskap om betydningen av spenningsfylt lek. Sandseter (Sandseter, Sando, Pareliussen, & Egset, 2014) med flere sier at enkelte foreldre som har et mer overdrevent fokus på sikkerhet, kan gjøre at barnehagen må redusere lek og aktiviteter som innebærer risiko. De voksne som jobber i barnehagen, kan spille en aktiv rolle for å gjøre foreldre trygge. De kan bruke foreldremøtene for å informere om spennings- og risikofylt lek. De ansatte kan formidle

til foreldre den kunnskapen de har om de positive sidene ved risikofylt lek og om de trygge rammene man har rundt leken. Risikofylt lek kan for eksempel være et fast tema på foreldremøtet ved overgangen fra små- til storebarnsavdeling, slik at foreldrene får god forståelse for barnets behov for risikofylt lek.

5.2.3 Tilrettelegging av utemiljø og aktiviteter som fremmer risikofylt lek

Omgivelsene er en viktig faktor som påvirker barnas muligheter for spennings- og risikofylt lek. Et fysisk lekemiljø, som har varierte egenskaper og kvaliteter, kan invitere og inspirere barna til ulike former for lek. Sandseter (2014) har funnet at risikofylt lek oftest oppstår i den frie leken utendørs. Frilek ute gir barna muligheter til varierte kroppslige og sanselige opplevelser. Men utforming av utemiljøet kan også virke begrensende på leken. Trangt uteområde og ensformige lekeapparater som har lite å tilby av varierte aktiviteter og som gir lite fysiske utfordringer, få sanseerfaringer og få muligheter for læring og mestring, begrenser barnas mulighet for å dekke sine behov for risikofylt lek. Med sansene utforsker barn omverdenen. Gode og sunne sanseinntrykk er avgjørende for barns sunne utvikling, sier Aeppli (2003). Hvis man er klar over dette, kan man her stille spørsmål om hvorvidt barn får kvalitativt bedre sanseinntrykk i et naturlig utformet lekeområde med skog og gress enn på en kunstig lekeplass laget av metall og plast. Utformingen av utemiljøet blir dermed av stor betydning for både hvordan risikofylt lek blir stimulert og hvordan sanseinntrykkene blir. Hvordan kan utemiljøet i steinerbarnehagen tilrettelegges innenfor regelverket rundt sikkerhet?

Sandseter (2014) hevder at hvert barn tolker lekemiljøet individuelt og velger ut ifra seg selv hvordan de kan bruke det til å leke. Når et uteområde skal tilrettelegges, bør det tas hensyn til barn i ulike aldre og på forskjellige utviklingstrinn, slik at alle får gode opplevelser av å være der og får nok utfordringer som de kan mestre på egen hånd.

Når man planlegger utformingen av uteområdet i en steinerbarnehage, kan man ta utgangspunkt i de seks kategorier som Sandseter (2014, s. 14) presenterer for risikofylt lek. Det kan legges vekt på at alle kategorier skal bli dekket. Eksempler her kan være trær eller installasjon for klatring, henging og hopping, ujevnt landskap med jordhauger, bakker og flate områder for lek med høy fart, aking og rutsjing, gressplen eller sandområder med god plass til brytekamper. Dette kan gjøre utemiljøet utfordrende og stimulerende og inspirere barn til mangfoldig bevegelseslek. For lek med redskaper som kniv, øks osv. bør det være tilgjengelig et variert utvalg

av uferdige materialer, som for eksempel løse planker, pinner og stokker, steiner, tau, kongler osv. Storli (2013) bekrefter at størrelsen på barnehagens fysiske miljø og materialenes tilgjengelighet spiller en viktig rolle for i hvilken grad barna setter i gang med variert spenningsfylt lek.

Barn trenger godt med rom og utfordringer i miljøet for å utfolde seg i denne type lek. Det er ikke alle barnehager som har et uteområde som er naturlig utformet for varierte lekemuligheter. Derfor bør de voksne være kreative og bruke sine kunnskaper for å bevisst tilrettelegge barnehagens fysiske miljø for variert lek og aktiviteter som kan møte barnets behov for risikofylt lek.

Er uteområdet stort og har naturlige elementer og variert terreng, er mye tilrettelagt allerede. Allikevel er det alltid muligheter for en utvikling av utformingen. For at hvert enkelt barn skal få tilpassede utfordringer, kan de voksne skaffe materialer i ulike størrelser. Eksempler her kan være ulike høyder på stubber og ulik bredde på trestammer som kan brukes til balansering; store steiner som ikke kan flyttes, kan brukes til å klatre opp og hoppe ned. Enkelte trekasser av ulik størrelse kan fungere for gjemsellek eller klatring opp og hopping ned. Et verktøyhjørne og en fast bålplate kan tilrettelegges for at barn skal ha mulighet til å bli kjent med farlige redskaper og mestre risikoen som innebærer bruk av disse. Steinerbarnehager har en tradisjon for å ha foreldredugnad. Det er en fin anledning til å involvere foreldre i tilrettelegging, oppgradering, stell og vedlikehold av uteområdet, hvor den risikofylte leken foregår, slik at de blir trygge på og får en god oversikt over lekeplassen hvor deres barn ferdes mesteparten av dagen.

Er uteområdet lite og inneholder få naturlige elementer må enkelte barnehager se an hvordan terrenget kan utformes mer variert. Barnehagen kan installere ferdige lekeapparater som kan brukes på mange ulike måter og som gir flere utfordringer. Her må selvfølgelig barnehagen følge sikkerhetsforskriftene nøye. Men lekeapparater vil uansett aldri kunne erstatte erfaringer i naturlig terreng.

Sandseter (2014) framhever at de mest utfordrende og spennende lekene oppstår ute i naturen. Hun sier at det å bli vant med å leke i naturen, med alle sine utfordringer, setter barna i bedre stand til å vurdere risiko. I denne sammenheng er naturområder og skogen et sted hvor risikofylt lek oppstår på en naturlig måte. Her kan barn få stort rom for bevegelse og holde på med spenningslek i variert terreng uten at man må tenke på alle sikkerhetsforskrifter og regler som gjelder innenfor barnehagens planlagte uteområde. Lek i natur og skog gir barn ubegrensede lekemuligheter. Her får barna ulike sanseerfaringer og kroppslige utfordringer som de kan lære å mestre på egen hånd. Sandseter (2000) bekrefter at naturlekeplasser og naturlige områder betyr

mye for barnas lek fordi de kan tilby allsidige utfordringer. Flere steinerbarnehager har en tradisjon for *en* fast turdag i uka. Når forskning og erfaring bekrefter at lek i natur er det beste for barn kan man stille spørsmål om ikke steinerbarnehagene bør vurdere tilrettelegging av flere turer til skogen. Er mulighetene begrenset i barnehagens uteområde, burde det vurderes om det er mulig og gjennomførbart å ha flere turdager i uken til skog og mark.

Ikke alle barnehager har et stort nok uteområdet som kan tilfredsstillende alle barns behov for å utfolde seg fritt. Når mange barn i ulike aldre er ute på samme tid, kan det skje at ikke alle får nok rom til den leken som krever mye plass. Her kan barnehagen dele barna inn i mindre grupper og bruke forskjellige fysiske miljøer som barnehagens uteområde, skogen og andre nærturområder, som lekeplasser. En mulighet kan være å dra på tur i naturen flere ganger i uken med de eldste barna, fordi de trenger mange utordringer og større rom for å teste egne grenser i større grad. Dermed får de yngre barna god plass til lek i barnehagens uteområde. Det kan også bidra til å redusere konfliktsituasjoner og å gjøre de yngste tryggere i sin utfoldelse.

For at turområdet skal bli et trygt sted for barn, bør de voksne ta en risikovurdering av stedet hver gang de er på tur. De kan sikre området ved å sette en grense for hvor barna kan få lov å ferdes, fjerne giftige planter og sopp eller søppel og gjenstander der barna skal leke. Barn kan selv være med å undersøke skogen for mulige farer. De vil kunne lære å vurdere området sammen med de voksne.

De gjeldende sikkerhetsforskrifter for barnehagens uteområde sier ingen ting om turer i skogen. I motsetning til alle forskrifter som er knyttet til planlagt utformede uteområder innenfor barnehagen, slik som lekeapparater og utstyr, oppstår det ved turer i naturen et større frirom for tilrettelegging av naturlig utfoldelse av risikofylt lek. Uansett hvilken grad av risiko som er forbundet med turene bør vurdering av sikkerhet være en selvfølgelig del av det didaktiske arbeidet før, underveis og etter turen. Lundhaug (2013) understreker at sikkerhetsvurderingen må tas fortløpende.

Min erfaring fra mangeårig arbeid i steinerbarnehager sier at barnehagene har et utviklingspotensial i tilrettelegging av aktiviteter som møter barnets behov for risikofylt lek, spenning og fysisk utfordring. Her vil jeg nevne noen eksempler som er enkle å integrere i hverdagen ute.

Selv om barn på egen hånd ofte søker lek som gir akkurat de utfordringer de trenger for å utvikle seg videre, kan de ansatte i barnehagene i tillegg tilrettelegge aktiviteter hvor barn kan lære å bruke ulike verktøy og redskaper hvor bruk innebærer risiko. For eksempel kan en fast plass

etableres der utstyr som sag, hammer, øks og kniv er tilgjengelige og hvor det kan arbeides med under voksent tilsyn og våken voksen tilstedeværelse. Det er også viktig at barn har lett tilgang til pinner, planker og stokker som byggematerialer. Dermed skapes et miljø som inviterer til å søke spenning og utfordring. Samtidig blir barna kjent med risikoelementet som arbeidet med verktøy og løse elementer innebærer.

Midtstand (2015) understreker at *boltrelek* som slåsskamp, bryting og fekting er svært viktige for å øve inn sosiale ferdigheter. Barna lærer å lese andres signaler, å regulere aggresjon, å tilpasse seg egne og andres behov og ønsker. Dermed kan lekeslåssing være en aktivitet steinerbarnehager bør bli mer åpne og tolerante for. Det er en lek som krever lite tilrettelegging. Det eneste som trengs er stor plass og voksne som forstår betydningen av denne typen lek og som er tilstede for å hjelpe til med å løse konflikter som kan oppstå. Det er en lek hvor flere barn kan delta aktivt.

Sirkus kan være en nyttig og morsom aktivitet ute, hvor barna får mulighet til å bruke hele kroppen. Her kan barn late som om de er klovner, ulike dyr eller noe annet og utfordre seg selv til å gjøre ting de ikke har prøvd før. Ut av nye, utprøvde aktiviteter blir det ofte risikofylt lek. Sandseter framhever at «det å overvinne frykten for risikoen og det ukjente er det som gjør aktiviteten spennende og risikofylt» (Sandseter, 2014). Barn kan løpe, jage og fange andre, hoppe fra høyder, balansere, snurre, rulle, åle seg framover under eller gjennom trange passasjer, henge, kaste ball, stupe kråke og boltre seg. Det er morsomt samtidig som barna øver ulike ferdigheter og mestrer dem. Steinerbarnehagene kan legge til rette for tilstrekkelig med materialer som barn kan bruke til sirkus og de voksne kan sette leken i gang slik at barn får inspirasjon.

6 Oppsummerende avslutning

I denne oppgaven kommer det fram at barn blir født med et naturlig behov for risikofylt lek og at de gjennom slik lek utforsker seg selv, omgivelsene og andre mennesker. Mine erfaringer fra egen barndom viser at barn som får mulighet til å leke fritt i naturlige omgivelser, finner glede i leken. De oppsøker og mestrer variert lek som inneholder risiko og spenning og som passer til eget ferdighetsnivå.

Erfaringene fra barndommen har stor betydning for hvordan man som voksen oppfatter situasjoner, vurderer disse og løser dem. Det er også viktig at barn har et trygt miljø rundt seg slik

at de kan utforske verden *samtidig* som store skader og dødelige ulykker unngås. I norske barnehager setter staten derfor ulike sikkerhetsforskrifter som forebygger ulykker, men disse kan også begrense risikofylt lek. Problemstillingen i oppgaven var:

***Hvordan kan Steinerbarnehagen møte
barnets behov for risikofylt lek
samtidig som trygge rammer ivaretas?***

Det er de nærmeste omsorgspersonene som må møte barnets behov for risikofylt lek. De voksne i barnehagen har en viktig rolle i tilretteleggingen av all lek. De må gjøre seg bevisst betydningen av de positive sidene ved nettopp risikofylt lek. Et positivt forhold til denne leken er i praksis avgjørende for å ivareta barnets behov. Egen motstand bør overvinnnes og både miljø og aktiviteter bør tilrettelegges slik at barna kan utfolde seg i spenningslek. Arbeid i personalgruppen og foreldregruppen er et viktig tiltak i forhold til at forståelse, toleranse og kunnskap øker, slik at det kan tilrettelegges for risikofylt lek.

Utformingen av uteområdet og tilgjengelighet av lekematerialer har mye å si for hvor store og mange fysiske utfordringer barn får, og i hvilken grad de tilfredsstiller barnets behov. Natur og skog er den beste lekeplassen for risikofylt lek. Naturen har alle de kvalitetene som inviterer barn til ulike typer spenningslek. I naturens favn møter barn utfordringer etter sitt behov. I lite utfordrende uteområder er *tilrettelegging av varierte aktiviteter og bedre utforming av lekeområdet* to mulige tiltak for at barnets behov for risikofylt lek skal bli møtt. Barn trenger også god tid til å komme seg dypt inn i leken. Derfor er det viktig at fri lek i uteområder kan forgå i lange økter.

Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg fått stor kunnskap om og bedre forståelse for risikofylt lek. For meg ble det tydelig at barn tiltrekkes av denne type lek fordi de har et *iboende* behov for spenning og utfordring. Dette behovet påvirkes av barnehagens fysiske miljø og de voksne rundt dem. I denne oppgaven fikk jeg ikke skrive om hvordan kjønnsfordelingen både hos de voksne, men også i barnegruppen påvirker risikofylt lek i barnehagen. Dette er en vinkling som hadde vært interessant å undersøke nærmere.

I et steinerpedagogisk perspektiv står den voksne som forbilde for god etterligning. Gjennom selvutvikling og en større bevissthet rundt risikofylt lek vil man kunne tilrettelegge bedre for denne typen lek. I løpet av fire års barnehagelærerutdanning ved Steinerhøyskolen fikk jeg lære mye om lek og læring i førskolealderen, og dermed ble jeg inspirert til å skrive denne oppgaven. Samtidig opplever jeg at det ble undervist lite om akkurat risikofylt lek, til tross for

at forskning viser i hvor stor grad den bidrar til barns fysiske, følelsesmessige, sosiale og kognitive utvikling. Først og fremst er det viktig at Steinerhøyskolen tar opp risikofylt lek som en vesentlig del av emne «lek og læring» slik at ny utdannede barnehagelærere får tilstrekkelig kunnskap om dette temaet. Deretter kan de ta med seg kunnskapen fra utdannelsen videre til barnehagene der de jobber. Inspirasjonen fra høyskolen kan bli initiativkraft til å realisere praktisk tilrettelegging av risikofylt lek i steinerbarnehagens hverdag. Risikofylt lek setter kroppen i bevegelse, gjør sjelen glad og fremmer menneskets læring livet ut.

7 Litteraturliste

- Aeppli, W. (2003). *Menneskets sanser: Hvordan kan de pleies? Rudolf Steiners sanselære i dens betydning for oppdragelsen*. Oslo: Antropos Forlag A.S.
- Barne- og familiedepartementet (1991). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Oslo.
- Brochmann, I. (1993). *Gjør vi vore barn fortræd? Hvordan kan Rudolf Steiners pædagogiske impulser hjelpe forældre og pædagoger?* I. Brochmann Laursen & Hernovs forlag.
- Brochmann, I. (1994). Etterligningens betydning i førskolealderen: Meningsfullt samvær med barna. I A. Mathisen (red.), *Barnets verden: Oppdragelse og pedagogikk i førskolealderen* (ss. 9-22). Oslo: Vidarforlaget AS.
- Edlund, B. & Thurmann-Nielsen Skeie, I. (red.) (2015), *Steinerpedagogikk i førskolealderen*. Oslo: Rudolf Steinerhøgskolen.
- Fjørtoft, I. (2013). Barn og bevegelse: laring gjennom landskap. I E.B.H. Sandseter, T.L. Hagen, T. Moser (red.), *Barnas barnehage 3: Kroppslighet i barnehagen: Pedagogisk arbeid med kropp, bevegelse og helse* (ss. 180-195). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Heckmann, H., & Fasting, A. (2015). En børnehage - en have for barn. I B. Edlund, & I.T. Nielsen Skeie, *Steinerpedagogikk i førskolealderen* (ss. 65-78). Oslo: Rudolf Steinerhøgskolen.
- Helse- og omsorgsdepartementet (1995). *Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler m.v.* Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1995-12-01-928>.
- Justis- og beredskapsdepartementet (1996). *Forskrift om sikkerhet ved lekeplassutstyr*. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1996-07-19-703>.
- Kalvnes, Ø. (2009, 10. januar). *Slipp bomullsbarne fri!* Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/y7E7R/slipp-bomullsbarne-fri>
- Kibsgaard, S., & Sandseter, E.B.H. (2013). Bevegelseslek i barnekulturen, tradisjoner og kulturelt mangfold. I E.B.H. Sandseter, T.L. Hagen, & T. Moser (red.), *Barnas barnehage 3, Kroppslighet i barnehagen, pedagogisk arbeid med kropp, bevegelse og helse* (ss.65-80). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kunnskapsdepartementet (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/prm/2006/0005/ddd/pdfv/282009-rammeplanen.pdf>
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Little, H., Sandseter, E.B.H., & Wyver, S. (2012). *Early childhood teachers' beliefs about children's risky play in Australia and Norway*. Hentet fra: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2304/ciec.2012.13.4.300>
- Lundhaug, T. (2013). Sikkerhet i barns friluftsliv. I T. Lundhaug, & H.R. Neegard, *Friluftsliv og uteliv i barnehagen* (ss. 29-52). Cappelen Damm AS.
- Lundhaug, T., & Neegard, H.R. (2013). *Friluftsliv og uteliv i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Midtsand, N.E. (2015). *Boltrelek og lekeslåsing: Større rom i barnehagen og småskolen*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Neegard, H.R. (2013). Hva preger barnas friluftsliv? I T. Lundhaug, & H.R. Neegard, *Friluftsliv og uteliv i barnehagen* (ss. 11-28). Cappelen Damm AS.
- Paulsen, E.G. (2008). *Tillit og undring, barnet under tre år hjemme og i Steinerbarnehager*. Kolofon Forlag AS.
- Rasmussen, H.T. (1996). *Orden og Kaos: Elementære grunnkrefter i lek*. Valdres: Forsythia.

- Rosengren, R. (2018). *Barnet i naturen - naturen i barnet: Sundhedsfremmende pædagogik*. Charlottenlund: Forlaget Blue Pearl.
- Sandseter, E.B.H. (2000). Spenningsbehov og risikomestring- med naturen som arena. I K. Furuset (red.), *Ut naturligvis! Barn, natur og uteaktiviteter* (ss.67-81). Oslo: Vegdirektoratet.
- Sandseter, E.B.H. (2013). Det opplevelses- og spenningsøkende barnet. I E.B.H. Sandseter, T.L. Hagen, & T. Moser (red.), *Barnas barnehage 3, Kroppslighet i barnehagen, pedagogisk arbeid med kropp, bevegelse og helse* (ss.53-64). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sandseter, E.B.H. (2014). Boblende glede og sug i magen: Risikofylt lek i barnehagen. I E.B.H. Sandseter, & J.O. Jensen (red.), *Vilt og farlig- om barns og unges bevegelseslek* (ss.13-28). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Sandseter, E.B.H., & Hagen, T.L. (2013). Sikkerhet ved bevegelselek i barnehagen. I E.B.H. Sandseter, T.L. Hagen, & T. Moser (red.), *Barnas barnehage 3, Kroppslighet i barnehagen, pedagogisk arbeid med kropp, bevegelse og helse* (ss.400-412). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sandseter, E.B.H., Hagen, T.L., Moser, T. (red.) (2013), *Barnas barnehage 3: Kroppslighet i barnehagen: Pedagogisk arbeid med kropp, bevegelse og helse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sandseter, E.B.H., & Jensen, J.O. (red.) (2014). *Vilt og farlig- om barns og unges bevegelseslek*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sandseter, E.B.H., Sando, O.J., Pareliussen, I., & Egset, C.K. (2014). Kan man unngå det uunngåelige? Skader og sikkerhetsfokus i norske barnehager. I E.B.H. Sandseter, & J.O. Jensen (red.), *Vilt og farlig- om barns og unges bevegelseslek* (ss.192-207). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Sandseter, E.B.H., Sando, O.J., Pareliussen, I., & Egset, C.K. (2017, 7. Februar). *Tidsskrift for nordisk barnehageforskning: Injuries in Norwegian early childhood and care (ECEC) institutions*. Hentet fra: <https://journals.oslomet.no/index.php/nbf/article/view/1698/1729>.
- Stabell, C. (2017). *Barnehagedekning før og nå*. Hentet desember 2020 fra: <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/barnehagedekning-for-og-na>.
- Steiner, R. (1980). *Barnets oppdragelse fra åndsvidenskapens synspunkt*. Oslo: Antropos Forlag A.S.
- Steinerbarnehageforbundet (2018). *Lokal rammeplan for steinerbarnehagene*. Oslo: Steinerbarnehage forbundet.
- Storli, R. (2013). Bevegelseslek i barnehagens uteområde. I E.B.H. Sandseter, T.L. Hagen, & T. Moser (red.), *Barnas barnehage 3, Kroppslighet i barnehagen, pedagogisk arbeid med kropp, bevegelse og helse* (ss. 335-351). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Storli, R., & Sandseter, E.B.H. (2019, 4. Mars). *Children`s play, well- being and involvment: how children play indoors and outdoors in Norwegian early childhood education and care institutions*. Hentet fra: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21594937.2019.1580338>.
- Wyver, S., Tranter, P., Naughton, G., Little, H., Sandseter, E.B.H. & Bundy, A. (2012). *Ten Ways to restrict children`s freedom to play: the problem of surplus safety*. Hentet fra <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2304/ciec.2012.13.4.300>.